

A repülőgép személyzete 1944. szeptember 1-ig Isztambulban maradt. Aznap reggel — miután biztosították a titkos repülést az Isztambul—Bukarest útvonalon — a román gép újra felszállt és négyórai zavartalan repülés után leszállt a Ploiești—Leordeni röptéren.

Ștefan Niculescu alezredes a személyzet tagjaival együtt a Minisztertanács elnökségén jelentette a misszió sikeres végrehajtását.

GHEORGHE ZAHARIA **A Stahel—Gerstenberg csoport kapitulációja**

Gondosan, a nagyvezérkari tisztek keresetlen stílusában megírt dokumentum fekszik előttem. Arról a helyzetről szól, amelybe a Stahel—Gerstenberg hitlerista csoport jutott 1944. augusztus 28-án, valamint a román 4. hadsereg parancsnokságának és egységeinek az előbbi hitlerista csoport ellen irányuló tevékenységéről. Tényeket tár fel és szembesít, történelmi észrevételeket, megjegyzéseket és hadtörténeti meglátásokat tartalmaz.

Az érdekes, meggyőző dokumentumokat megillető figyelemmel, de a memoárrok esetében mindig indokolt fenntartásokkal olvastam a visszaemlékezést. A szerző, Nicolae Dragomir tartalékos vezérőrnagy, a 4. hadsereg volt vezérkari főnöke nyilván nem szándékozott véteni a történelmi igazság ellen (ami tudvalevően az emlékiratokban nem is olyan ritka dolog). Emlékezéseit egybeveti más, ugyancsak dokumentumokra alapozott történelmi művekkel, sok résztvevő és szemtanú vallomásaival: ez utóbbi anyagokban sok igazság mellett az elbeszélők öndicséretének jól kivehető tendenciái is megfigyelhetők, s esetenként a képzelgés eredetieskedő stílusba csap át, ami veszélyezteti a vallomás hitelét, súlyát.

A következőkben a történelmileg megállapított tényekre építve vesszük figyelembe a dokumentum kétségbevonhatatlan állításait, s azokat kiegészítve Nicolae Scridon tartalékos alezredes közléseivel, röviden vázoljuk a Stahel—Gerstenberg-csoport történetét, amely huszonöt esztendővel ezelőtt Ploiești-től délkeletre kapitulációval ért véget.

Augusztus 28-ára a Bukaresttől északra összevont német csapatoknak már csak körülbelül egyharmada maradt meg.

A fővárost már megtisztítottuk a hitleristáktól. Az augusztus 23-án éjjel és 24-én reggel a rádió és a sajtó fegyveres harcra mozgósította a népet a hitlerista Németország ellen. Az antifasiszta felkelés, melyet a kommunista párt más hazafias, antihitlerista erőkkel együttműködésben kezdeményezett és szervezett, kiterjedt az egész országra.

A Bukaresttől északra elhelyezkedett hitlerista csapatok súlyos veszteségeket szenvedtek, meginogtak ama csapások alatt, amelyeket rámértek a védekező

román erők augusztus 24-én és 25-én, majd azok az offenzív akciók, amelyekkel az immár újjászervezett és friss egységekkel megerősített román csapatok sújtották 26—27-én; a báneasai erdőben összpontosított német állásokat és berendezéseket az angol-amerikai légi haderő is bombázta. A kényes helyzetet a valósággal szemben magát Reiner Stahel repülőtábornok, amikor 26-án reggel gépe Romániában leszállt. Stahel Hitler külön megbízottja volt, neki kellett volna irányítania a felkelő erők elfojtását. De „szakértelme“, amelyet a varsói hazafiak véres likvidálásával bizonyított, immár nem volt hasznosítható.

Stahel a tisztségét sértetten átadó Gerstenbergtől nagyon kritikus időpontban vette át a parancsnokságot: a román csapatok köre minden pillanatban bezárulhatta; Ploiești-től már semmiféle segítségre nem számíthatott, hiszen a hitlerista egységek, akárcsak más helységeken, ott is harcban álltak a román felkelő erőkkel; ugyanakkor a Románia központi és déli részei felé hömpölygő szovjet erők rövid időn belül elérhették a Ploiești és Bukarest felé vezető utakat.

Stahel és Gerstenberg menteni akarták, amit még menthetőnek hittek.

Augusztus 27-ről 28-ra virradólag menetoszlopba szervezték körülbelül 1500 emberüket. 200 teherautójuk volt, s számottevő fegyverzetük. A németek harcra készen álltak. Elhatározták, hogy kerülőutakon átvágják magukat a Kárpátok szorosaihoz. Éppen ezért hosszú menetoszlopban útnak indították Balotești felé az Otopenii de Sus és Otopenii de Jos helységek északi részén levő csoportosulásokat. Balotești-nél a hitleristák „agresszívnek mutatkoztak, s tüzeléssel akadályozták meg egy, a 3. légi egységhez tartozó kötelék ellenállási kísérletét“ — írja Nicolae Dragomir tartalékos vezérőrnagy. A menetoszlop ezután a Pădurea Tunari-tól tovább fekvő mellékúton Balotești állomása, majd Căciulați, Moara Săracă, Grădiștea és Grecii de Jos felé Fierbinți irányába haladt.

A szemtanúk és a résztvevők elbeszéléseiből — a mellékes vagy személyi jellegű tények kiiktatása után — megállapítható, hogy hét óra körül a menetoszlop eleje elérte Fierbinți-et, ahol azonban az 1. román légihadtest hátvédjei feltartóztatták. Míg Stahel és Gerstenberg Greci községben (mások szerint Grădiștean) maradt, egy német tiszteket szállító gépkocsit beengedtek Fierbinți községbe, hogy az ott állomásozó egységek parancsnokától Urziceni felé átvonulási engedélyt kérjenek. Scridon Nicolae alezredes, a hadtest összekötő tisztje szerint a román parancsnokság tisztjei időt akartak nyerni az egységek riasztására. Azt javasolták hát, hogy a parancsnokok közvetlenül tárgyaljanak egymással. Ezek után a német tisztek Scridon kíséretében visszatértek Greci-be, ahonnan Fierbinți-be már Gerstenberg tábornokkal együtt jöttek.

Emanoil Ionescu repülőtábornok, a légihadtest parancsnoka, miután értesült a menetoszlop közeledéséről, s értesüléseit légi felderítéssel kiegészítette, felmértvén az ellenséges alakulat nagyságát (a menetoszlop nyolc kilométer hosszú volt) és tüzejét, kitért az egyenlőtlen harc elől, mivel a körülmények a németek számára kedvezőbbek voltak. Olyan hadicselhez folyamodott, amely lehetővé tette a menetoszlop lényeges késleltetését, és fogságba ejtésének megszerzését. Ionescu tábornok azt „tanácsolta“ Gerstenbergnek, hogy útját ne folytassa keleti irányba, Urziceni felé, mert arra „özönlenek“ a Moldvából visszavonuló „román csapatok“. Ionescu tábornok még hozzáfűzte: ajánlatos hogy a németek Pădurea Căldărușani-nál változtassanak irányt Gherghița felé, ahol a Prahova fölött átkelésre alkalmas híd van. A valóságban éppen ez volt az a pont, ahol a 4. román hadsereg parancsnoksága és zöme tartózkodott; ezen felül a Pădurea Căldărușani felé vezető út nagyon rossz, a nagy teherautók számára majdnem hasznavehetetlen állapotban volt.

Gerstenberg elfogadta a „tanácsokat“. Greci-ig Scridon alezredes kísérte őket. Greci-ban meggyőzte Stahelt, hogy forduljon Moara Săracă felé, s kövessék az ajánlott útvonalat.

A tárgyalások, a menetoszlop irányváltoztatása következtében (minden egyes autónak meg kellett fordulnia) a Pădurea Căldărușani és Bojdani községen át a Nuci felé vezető mintegy húsz kilométeres út megtétele a hitleristáknak több mint öt órájukba került; viszont a mi erőinknek ugyanennyi idővel több maradt a felkészülésre. Nuci-ban a hitleristák újabb felvilágosítást kértek a községházán. Dumitru Florescut, a községháza titkárát maguk mellé vették, hogy kalauzolja őket. Háromnegyed egykor indultak tovább; még körülbelül tizenöt kilométert kellett megtenniök Gherghițaig (s majdnem húszat a Prahován átfelülő hidig). Csakhogy miután a menetoszlop vége Bojdani-on áthaladt a Ialomița folyón, s Nuci-hoz közeledett, az 1. légihadtest parancsnokának utasítására légi kötelék támadt a hadoszlopra. A Gherghița felé igyekvő németeket ember- és anyagi veszteségeik, s a légitámadás ténye érezhetően demoralizálta.

Gherghița előtt mintegy 2,5 kilométerrel a németeket leállították azok a román tisztek, akiknek sikerült gépkocsijukkal megelőzniök a menetoszlopot. Ezeket a tiszteket a 4. hadsereg parancsnoka irányította ide.

A 4. hadsereg parancsnoksága és több egysége, útban Moldvából a Ploiești—Tîrgoviște térség irányába, ahonnan át kellett vonulniok Erdélybe, hogy megkezdjék Erdély északi részéért a felszabadítási harcokat, augusztus 28-án reggel Gherghița községben állomásozott. Ilie Șteflea tábornok, a 4. hadsereg parancsnoka a reggel folyamán a repülőöktől értesült arról, hogy a német gépesített hadoszlopot Gherghița felé irányították. Elhatározta, hogy a Gherghița—Drăgănești térségben fel tartóztatja és felszámolja a Stahel—Gerstenberg csoportot.

Nicolae Dragomir dokumentumanyaga szerint sietve kidolgoztak egy tervet a 6. hadtest egyik előretolt gépesített egységének felvonulására (az egység parancsnoka Grigore Ionescu ezredes volt, helyettese Cezar Tabarcea százados). Ezt az egységet a 6. hadtest más csoportjaival, s csendőrökkel is megerősítették, a 6. hadtest vezérkari főnökének, Ion Grosu ezredesnek a jóvoltából. Előirányozták továbbá a 4. hadtest keletről érkező egységeinek (parancsnok: Nicolae Stoescu tábornok) támogatását a szárnyakon.

A hadseregparancsnok személyesen ellenőrizte a terepet, a helyszínen rendelkezett a csapatok felállításáról, ő maga állította fel és vezette a hirtelenében kialakított hadrendet a Prahova kanyarjában, Gherghița községtől északra. Parancsba adta Stoescu tábornoknak: minél tovább tartóztassa fel a németeket, s szólítsa fel őket a fegyverletételre; ha ellenállást tanúsítanak, a harci készütségben levő csapatok cselekedjenek a terv szerint.

Stoescu tábornok Nicolae Dragomir ezredesnek, a 4. hadsereg vezérkari főnökének, valamint Alexandru Vătămănușnak, a hadműveleti osztály főnökének kíséretében 11 óra körül indult el a feladat végrehajtására. Később azonban csak Dragomir ezredes folytatta az utat, mivel a másik két főtisztnek vissza kellett térnie a parancsnoki állásba, hogy a folyamatosan érkező seregeket a harcra felkészítsék.

Amikor Dragomir ezredes a német hadoszlophoz érkezett, Gerstenberget kereste. Közölte vele, hogy a 4. román hadtest nevében szól hozzá. „A hadtest erői harcra készek; a baloldalon egységei megszállva tartják a Bukarest — Ploiești főútvonalat; kelet felől a 4. hadsereg más egységei érkeznek, s azokat orosz tankok követik; ebben a — németek számára — kilátástalan helyzetben a hadsereg felszólítja Gerstenberget, hogy vérontás nélkül tegye le a fegyvert.“ Végezetül Dragomir

ezredes még hozzáfűzte: „Személyes véleményem szerint ennél okosabbat úgysem tehetnek.“

Miután Stahel, Gerstenberg és egy harmadik tábornok (az SS kötelékeiből) az autóban egy ideig tanácskoztak egymással, s a román ezredes térképét tanulmányozták, Gerstenberg közölte: beleegyeznek abba, hogy a hadseregparancsnokságra vezessék őket.

Közben csatlakozott Dragomir ezredeshez Romulus Ţiulescu őrnagy, a hadsereg vezérkari tisztje is. (Ţiulescu őrnagyot felderítésre küldte volt ki a parancsnok). A román tisztek Gherghiţan át a Prahova-hídhöz vezették a most már tömörítettebben vonuló német hadoszlopot. Ţiulescu őrnagy jelenléte nagyon hasznosnak bizonyult. Sikerült ugyanis idejében jeleznie a tisztjeikkel az élen haladó német hadoszlop közeledését, ami elkerülhetővé tette, hogy a hadállásban levő román egységek hiábavaló módon tüzet nyissanak.

A híd közelében Stahel és Gerstenberg tábornokot, valamint a német hadseregbe belépett Alfred Gune századost átkísérték a kialakult arcvonal mögé. Attól kezdve tulajdonképpen a német tábornokok már hadifoglyok voltak. Dragomir ezredes visszaemlékezéseiben azt írja, hogy a hídon túl „én is láttam, meg a német tábornokok is láthatták az utat elzáró harci alakulataink könnyű- és nehéz fegyvereit. Tőlünk kis távolságra, az arcvonal mögött, egy cserjésben felismertem a vezérkar és a tüzérség parancsnoksága tisztjeinek egy csoportját; átkelésünket figyelték; a német tábornokok most már minden bizonnyal felmérték, hogy sorsuk megpecsételtetett.“

A német tábornokokat a hídtól ötszáz méterre levő bárkához vezették; később egy szobába kísérték őket; derékszíjukat és pisztolyukat az előszobában hagyták. Dragomir így folytatja emlékezését: „A szobában mind a négyen a dolgozóasztalhoz ültünk. A légkör feszült volt. Közöltem velük: a beállott helyzet megköveteli a fegyverletételt a 4. hadsereg előtt, azonnali parancs kiadását ebben az értelemben... A két tábornok sugdosódott egymással; tekintetük többet elárult, mint szavaik. Aztán Stahel tábornok kényszeredetten elővett térképtartójából egy papírlapot, s hozzákezdett a hadoszlop fegyverletételt, kapitulációját elrendelő parancsa megírásához.“

Gerstenberg adjutánsa, Gune százados kíséretében Dragomir ezredes a német hadoszlop felé sietett. A kapitulációt elrendelő parancs a századosnál volt. A harmadik, az SS-tábornok, aki a hadoszlop parancsnoki posztján maradt, nemigen akarta tudomásul venni a kapitulációról szóló parancsot. A román tiszt erre a következőket mondotta neki: „Kevés ideje van már hátra, amíg a fegyvert leteheti. Aztán távoztam, hadállásaink irányába. A katonák már jóformán nem is álcázták állásaikat. Riasztani akartam őket, mert a tűzharc lehetősége közeli volt.“

De erre mégsem került sor.

Közelgett az este. A fegyverletétel még napfénynél elkezdődött, s csak éjfél felé fejeződött be, amikor már a község lakosai által odahozott lámpások világítottak. A lakosság közreműködött a fegyverek átvételében és elraktározásában és a foglyok őrzésében.

Még aznap este Vătămănu ezredes őrizete alatt Bukarestbe kísérték Stahelt és Gerstenberget. A fővárosban a 21. gyalogezred kaszárnyájában létesített táborba zárták őket.

A 4. hadsereg parancsnoksága kezdeményezte merész akció jó eredménnyel végződött.